Vallende sterren en . . . buizerden

De combinatie van deze twee wel zeer ongelijksoortige dingen lijkt op het eerste gezicht dwaas, maar dat is toch schijn. Er bestaat tussen beide „natuurvoorwerpen" een verband: „sterreschot". Dit sterreschot wordt in sommige jaren vrij vaak op het veld, in weiden, aan bosranden, in polders, in de duinen en op vele andere plaatsen van ons vaderland, en daarbuiten, gevonden.
Het sterreschot is een klomp gelei, dat in zijn uiterlijk veel lijkt op het algemeen bekende kikkerdril, maar daarvan verschilt, doordat de donkere puntjes van de kikkereitjes meestal ontbreken. Soms zijn er echter zeer kleine, zwarte stipjes te zien, ter grootte van een speldeknop. Door vele onderzoekingen is gebleken, dat het sterreschot bestaat uit opgezwollen resten van eileiders van kikvorsen, waarin soms nog de ova zijn te onderscheiden.
Het is een oud en algemeen verbreid volksgeloof, dat het sterreschot afkomstig zou zijn van vallende sterren. Tijdens hun gloeiende tochten door het hemelruim zouden deze geleiklompen van de vallende sterren afschuiven en op de aarde neerploffen. Ik sprak mensen, die dit zelf hadden meegemaakt. Zij hoorden in de late avond het geluid van een vallend voorwerp, gingen kijken en vonden toen het sterreschot. Die mensen waren geen dorpskomieken, maar mensen, die spraken met kracht van overtuiging en het serieus meenden. Jachtopziener Schoen, een volkomen betrouwbare natuurkenner uit Castricum, beschreef trouwens in de „*Nederlandse Jager*" een soortgelijk voorval, dat hij zelf meemaakte in het duingebied.
In de loop van de jaren zijn al heel wat theorieën opgesteld om de productie van het sterreschot te verklaren. Een van deze veronderstellingen was, dat het sterredril een slijmzwam zou zijn, maar dit is onjuist gebleken. Meestal wordt het ontstaan van het sterreschot toegeschreven aan de activiteit van het een of ander kikkeretende zoogdier, zoals wezel, otter of inzonderheid de bunzing. De theorie, dat de bunzing de producent van het sterreschot zou zijn, staat nog het sterkst, omdat het bekend is, dat de bunzing een voorraad kikvorsen aanlegt als winterprovisie, na deze dieren eerst door een beet in het kruis te hebben verlamd. Tussen haakjes: wie heeft er wel eens zo'n voorraadschuur van de bunzing aangetroffen? Toch geloof ik niet, dat de bunzing altijd het sterreschot produceert. Zowel mijn persoonlijke ervaring met het sterreschot als de lezing van een vijftal recente publicaties in een Deens ornithologisch tijdschrift sterken me in mijn overtuiging, dat het sterreschot vaak ook de maaltijdrest is van een kikkeretende buizerd (Buteo buteo of lagopus).
De Denen deden waarnemingen van buizerden op een hekkepaal, die kikvorsen zaten te verorberen, de eileiders van deze amphibieën echter versmaadden en op de grond lieten vallen. Een Zweed beschrijft de vondst van het sterreschot in Lapland op de sneeuw van een moraine, in een landstreek waar toen juist de ruigpootbuizerden opvallend talrijk waren en waar Rana temporaria in flink aantal voorkwam. In een ander geval vond deze Zweed de geleiklonters in vrij grote hoeveelheden vlak bij het nest van een ruigpootbuizerd met jongen.
Ook worden waarnemingen beschreven van sterreschot-massa's, die op een hoogte van drie meter in een wilg werden gevonden. Ook op prikkeldraad van een hek en op heiningpaaltjes werden sterredril-massa's aangetroffen.

De massa's „meteoorgelatine" (andere naam voor het sterreschot), die ikzelf op het voormalige eiland Wieringen vond, lagen op plaatsen waar nog nooit een bunzing is gesignaleerd, maar waar wel geregeld een buizerd verbleef, die zijn slaapplaats had in het hoge bos van een eendenkooi in de buurt. Dat was in de winter van 1950/1951, toen er heel wat buizerden in ons land zijn waargenomen. In de daaropvolgende winter mocht ik op Wieringen geen enkele maal het sterreschot vinden, maar toen waren er ook geen buizerden. Deze hypothese, het sterreschot als maaltijdrest van een buizerd, is des te aantrekkelijker, omdat daardoor de namen: sterreschot, meteoorgelatine, Sternschnuppen, die zonder twijfel zijn ontstaan als gevolg van het waarnemen van neervallende sterreschot-plakkaten, een verklaring kunnen vinden, als we aannemen, dat de buizerden soms ook in de vlucht de in hun maag opgezwollen ovaria van de kikkers uitspuwen. Bovendien is het bekend, dat in wintermagen van buizerden resten van regenwormen en kikkers zijn aangetroffen.
Intussen is er nog veel raadselachtigs aan het sterreschot en zijn ontstaan. Dit is dan ook de reden, waarom dit korte artikeltje werd geschreven. Nauwkeurige waarnemingen van kikkeretende buizerden in winter- en broedtijd zullen wellicht veel kunnen ophelderen. Wie kan eens een buizerd in gevangenschap enige tijd met kikvorsen voeden?

ENIGE LECTUUR:

Brandt, K. (1939): Fährten- und Spurenkunde. Berlin, 155-157.
Curry-Lindahl, K. (1950): Fynd av „sternschnuppen". Dansk Orn. For. Tidsskr., 44, 230-231.
Groth, J. K. (1951): Iagttagelse af „Sternschnuppen". D.O.F.T. 45, 48-49.
Idem (1951): Fortsatte iagttagelser af „Sternschnuppen". D.O.F.T. 45, 113-114.
Stamm, R. H. (1915): Om Dannelsen af de saakaldte „Sternschnuppen". Vidensk. Meddel. Dansk Naturh. Foren., 66.
Strijbos, Jan P. (1951): Roofvogeltrek. De Wandelaar in weer en wind, 19, 87-89. (Over het talrijk voorkomen van buizerden in de winter 1950-1951.)
Tinbergen, L. (1946): Roofvogels. (Kikvorsen als voedsel voor buizerden, p. 63.)
Wigman, A. B. (1950): Kwallen of geleiwier? Tijdschrift der Ned. Heidemaatschappij, 61, 180-181.
IJzendoorn, A. L. J. van (1951): Sterreschot. Raadselachtige kikkerresten. De Linie, 15 Juni.

NASCHRIFT

Rinke Tolman vestigt in een recensie van het boek „De zoogdieren van Nederland" — in *De Wandelaar in weer en wind*, Juni 1952, pag. 143-144 — de aandacht op onderzoekingen van Dr M. E. Mörzer Bruijns, die tot de conclusie is gekomen, dat „in verreweg de meeste gevallen ... het sterreschot het vomeer-product (is) van blauwe reigers". Hij deelt mede, dat Dr Mörzer Bruijns zijn gegevens zal publiceren in het tijdschrift „*Hemel en dampkring*".
Zouden èn bunzing, èn buizerd, èn blauwe reiger alle drie producenten van het sterreschot kunnen zijn?
Hoorn, Korenmarkt 1. 25 Juli 1952. *A. L. J. van IJzendoorn.*

De stuwwal en spoorwegafgraving te Maarn

door W. Peletier

Wanneer we van Utrecht naar Arnhem reizen en we kijken bij Maarn rechts uit de trein, dan zien we de grote spoorwegafgraving van de stuwwal, die we nu eens nader willen bekijken.
Om te beginnen zullen we het ontstaan van die stuwwal nagaan. Hiertoe moeten we teruggaan naar de tijden, waarin het grootste deel van Nederland nog tot de zee behoorde.